

REFORMES EDUCATIVES A AMÈRICA LLATINA

4

LA UNIVERSITAT I LA CRISI DEL CAPITAL

EDMUNDO FERNANDES DIAS

Catedràtic de l'Institut de Filosofia i Ciències Humanes de la Universitat de Campinas

Ex-secretari general de la ANDES-SN, Brasil

La universitat brasilera passa una brutal crisi instaurada pel Ministeri d'Educació i Cultura (MEC), en complicitat amb les pròpies autoritats universitàries, que adopten una postura de servitud voluntària. La crisi es manifesta en diverses formes, però el seu nucli està vinculat a l'aspecte de la possibilitat d'autonomia de la institució. Fundada en la perspectiva de l'elaboració d'un saber traduït en cultura, ciència i art, la universitat veu que avui el seu destí depèn de les determinacions més immediates del mercat; en altres paraules, de les relacions socials capitalistes, per a les quals qualsevol autonomia significa un desafiament a la seva permanent i universal temptativa de sotmetre tota la societat a l'ordre del capital.

El capitalisme, malgrat la seva aparent solidesa, viu una crisi crònica en constant recerca de redefinició, procés que inclou greus moviments per adequar el govern de l'economia i el govern de les masses.

Els orígens d'aquesta actual crisi troben la presència i lluita constant dels treballadors. Aquells "gloriosos" anys del capitalisme, tanmateix, duen el germen de la lluita dels pobles colonials i dels moviments socials que van actuar poderosament per limitar el seu poder. Aquesta lluita va assumir el paper de conflicte obert, tant al plànol nacional com en el plànol de la producció. En els països capitalistes centrals això va ser conegut com a "lluita de classes a la producció".

Tant els neoliberals com i els regulacionistes parlen de petrificar la

forma d'acumulació. Com fer-ho? Flexibilitzant el treball i, necessàriament, reordenant l'aparell polític-jurídic. Així, perquè el capitalisme surti de la seva crisi és fonamental la reestructuració productiva i la reforma de l'Estat, processos que els governants brasilers s'han encarregat d'implementar en la nostra societat.

La llibertat del mercat és la llibertat d'ampliar l'opressió i l'explotació no només del treball sinó de la societat sencera. En aquest sentit, camina airós el discurs de la post modernitat, de la fi de les classes, de la fi de la història. Eliminar l'antagonisme de les classes treballadores és imprescindible per a la llibertat del capital. L'educació és un element decisiu en aquesta transformació. Amb el mateix objectiu, el Banc Mundial ha venut produint un ampli conjunt de

propostes que apunten a desqualificar l'escola pública i, en especial, la universitat pública.

Tal conjunt de propostes és actualitzat amb tot rigor pels "tècnics" del Ministeri d'Educació a les ordres de Paulo Renato, per a qui la universitat, en un país com el Brasil, és un luxe i una injustícia. Assumint com seu el discurs del Banc, el MEC diu que la universitat gasta recursos que necessita més l'escolaritat social bàsica.

La vella tesi defensada per la ministra Esther Figueiredo Ferraz (en els governs de la dictadura) guanya ara vises de modernitat. És el que és vell que insisteix a aparèixer amb la careta de "nou".

Per contrarestar els interessos de la majoria de la població, el govern introdueix la idea del luxe. Diu el govern: en aquests temps de globalització tenim la històrica

La llibertat del mercat és la llibertat d'ampliar l'opressió i l'explotació no només del treball sinó de la societat sencera. En aquest sentit, camina airós el discurs de la post modernitat, de la fi de les classes, de la fi de la història. Eliminar l'antagonisme de les classes treballadores és imprescindible per a la llibertat del capital. L'educació és un element decisiu en aquesta transformació. Amb el mateix objectiu, el Banc Mundial ha vingut produint un ampli conjunt de propostes que apunten a desqualificar l'escola pública i, en especial, la universitat pública.

tasca d'incorporar la tecnologia ja realitzada en altres països. Per què idò hem de gastar rius de diners per sustentar una universitat ineficaç i innecessària?

És aquí on adquireix sentit el tema de l'autonomia. Sobre això, dues precisions són necessàries. Primera: no es tracta en realitat de l'autonomia sinó del vell i habitual problema de la gerència i el finançament, és a dir, del descompromís generalitzat del govern amb l'ensenyament superior públic. Segona: la jerarquització de les universitats. Certament, l'aspecte del finançament és aquí crucial, ja que és per mitjà d'ell que es farà el procés de "privatització a comptagotes" de la universitat, passant per la seva transformació en organitzacions socials. El text de les Directrius per a l'Autonomia ho indica clarament. Quant a la jerarquització, es produirà en cascada: primer es definirà quines són les universitats "de punta" i després s'assignarà el seu lloc a les altres; després s'establirà quins són els centres "de punta" i després s'assignarà el seu lloc als altres, i de seguida es classificaran els equips d'investigació, els grans professors, etcètera. El pas inicial en tot això el podem veure, per exemple, en el projecte de l'interventor de la

Universitat Federal de Río de Janeiro, on parla de docents acadèmics i docents professionals. Es compleix, així, la profecia bíblica: "aquells que ja tenen, més els serà donat, i els que no tenen res, encara que sigui aquest poc els serà tret".

Detall suplementari: el govern promet a les autoritats universitàries tant el pressupost global com la quantitat que recapti al final de l'exercici, sempre que no generin reflexos de pressupost. Amb un avantatge extra: la possibilitat de diferenciar carreres i salaris. El govern ataca, així, la columna vertebral dels sindicats universitaris: el Sindicat Nacional de Docents d'Ensenyament Superior (ANDESSN) i FASUBRA. Amb carreres i salaris diferenciats, què és el que uniria les diferents universitats? Queda obert, doncs, el camp als malignes sindicats d'empresa i a les antidemocràtiques federacions verticals.

En la millor tradició neoliberal brasilera, les paraules d'ordre dels sectors que defensen la xarxa pública són preses pels que fan d'aquesta una cosa nostra.

Però són represes només les paraules, no el seu contingut. Un bon exemple és l'autonomia.

L'autonomia era per a la universi-

tat una forma d'independitzar-se dels governants de torn. Ara aquests la prenen per independitzar-se de la universitat. Com diria Virginia Wolff: qui té por de la universitat i de la seva autonomia? Mentre la universitat va ser submissa i va estar sota el control dels seus tradicionals administradors, això no era cap problema. Però ocorre que la universitat no és, com n'hi ha molts que pensen, una institució i un projecte allunyat de les contradiccions socials. Al contrari: viu plenament i intensament totes aquestes contradiccions. L'activitat moderna de la universitat, per als neoliberals, apareix com l'expressió d'un saber universal, el domini d'una racionalitat única establerta per sempre. Va, a poc a poc, construint un cos teòric i pràctic que automàticament regula el seu procés de constitució i producció.

En realitzar aquesta uniformitat s'anul·len, es tornen "il·legítimes" les altres formes de procedir, de pensar, etcètera. El desenvolupament científic i tecnològic apareix com un element que defineix el que s'ha de fer i, alhora, el que és legítim pensar.

És així com s'amputa el més important en la vida de la universitat: la seva diversitat, la seva manera particular de relacionar-se amb la vida. L'autonomització d'un saber, aparentment no contrastat i incontrastable, torna il·legítim el conjunt de sabers alternatius, diferents, que contradueixen els sabers dominants.

En aquest concepte d'universitat, la política es percep com una intrusa indesitjable.

Pertoca al moviment docent expressar les posicions en defensa de la llibertat d'investigar, d'ensenyar, de construir projectes socials; planejar-los vivint diferents formes de pensar i actuar. L'existència del nostre sindicat (ANDES-SN) ho demostra a la societat. Va ser per mor de la seva

lluita que es va impedir la total privatització de la universitat brasilera; es va crear, entre altres, un projecte de qualitat unitària; es va garantir una estructura unificada per al sistema públic federal; es va elaborar un projecte democràtic en el qual es basés la Llei de Directius i Bases de l'Educació Nacional.

És necessari, per tant, reintroduir la qüestió de la política, de les formes socials diferenciades, perquè la universitat es converteixi en camp obert a les possibilitats i desafiaments de la totalitat social - i no només sigui productora de teòrics i pràctics de la classe dominant, una utilitzada en els seus intents d'hegemonia.

Sabem que el camp per constituir o no l'hegemonia és el conjunt social.

Fins i tot suprimint els pensaments diferents, els "no científics", eliminant la diferència en el seu interior, la universitat representa la realització del saber, el paper de partera d'hegemonies.

No ens detindrem més en aquest assumpte, però és obvi que, quan es forma un economista o un advocat, estam formant un economista per al capitalisme, un advocat per a l'ordre. Aquesta és la tendència bàsica que, amb tot, no és fatal, ja que les contradiccions transcendeixen la universitat.

Al moviment docent correspon, unit a la resta de moviments de treballadors - universitaris o no -, actuar en el sentit de constituir una nova estabilitat més enllà del capital.

Nota:

Aquest assaig es va publicar originalment a Cuadernos AD, de la secció sindical de docents de la Universitat Federal de Rio de Janeiro. Rio de Janeiro, núm. 3, juny del 1999, pàg. 16-17.

Un informant s'anul·len, es tornen "il·legítimes" les altres formes de procedir, de pensar, etcètera. El desenvolupament científic i tecnològic apareix com un element que defineix el que s'ha de fer i, alhora, el que és legítim pensar.

És així com s'amputa el més important en la vida de la universitat: la seva diversitat, la seva manera particular de relacionar-se amb la vida. L'autonomització d'un saber, aparentment no contrastat i incontrastable, torna il·legítim el conjunt de sabers alternatius, diferents, que contradueixen els sabers dominants.

En aquest concepte d'universitat, la política es percep com una intrusa indesitjable.